

Reconsidering Respect Cultuling in the Light of Etiquette through Corpus

Mojtaba Maghsoudi *

Abstract

Analysis of Oral Discourse Based on Hyme's Speaking Model that investigates the interwoven relation between culture and language has long been discussed by anthropologists, pragmatists and sociolinguists. One of the new areas of research on this type of relation is the study of cultural representation of a language or cultuling. This research aimed at investigating respect cultuling with regard to the status of etiquette in the Iranians Islamic-Iranian culture. The objectives of the study were to identify the realizations of the current culture of the Persian-speakers in respect cultuling and to probe what aspects of etiquette were mirrored in it. Accordingly, 140 excerpts pertaining to etiquette were selected from a pool of 320 oral discourse excerpts recorded in different situations. They were ShadGan, Tabriz, Rasht, Herand, Dehloran, Kermanshah, Khoram Abad, Sarepol Zahab, Brojen, Aran Bidgol, Najaf Abad, Eizeh and Miandasht. They had various educational backgrounds (illiterate to highly educated) and also various occupations as: housewife, school student, university student, teacher, engineer, clerk, physician, nurse, retired, and self-employed. Having been recorded, the excerpts were then transcribed into forms using conversational transcription conventions highlighting pauses, interruptions, etc. Hymes' (1967) SPEAKING model was used to study respect cultuling. Data analysis based on this model showed that the frequency of use of this cultuling in public situations is higher than private ones and is more common among unequal participants (formal and informal) than people with equal social status. Regarding the purpose of pragmatics, expressing interest and devotion (love and affection), praise collected from the individuals (132 females and 169 males) whose ages ranged from 15 to 61. They came from different cities in Iran as Arak, Isfahan, Shahre Kord, Tehran, Ghom, Saveh, Gplpaiegan, , reverence, invitation, modesty and flattery had the highest frequency in this cultuling. Deeper study showed that respect cultuling has to be distinguished from power cultuling. In addition, it overlaps power cultuling and ambiguity cultuling, despite it's an independent concept. In addition, it is influenced by collectivism metacultuling and class society metacultuling. The results also indicated that the respect cultuling, as being reflected in the data, was justifiable in terms of power and interdependence as two axes of etiquette, and its intensity and variety were simultaneously determined by these two factors.

Keywords: Hyme's speaking model, Etiquette, Cultuling, Respect cultuling

* Corresponding Author; Assistant Professor of English Language Department, Farhangian University, Tehran, Iran.,
Email: maghsudi@cfu.ac.ir, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8780-5888>

1. Introduction

The interwoven relation between culture and language has long been discussed by anthropologists, pragmatists and sociolinguists. One of the new areas of research on this type of relation is the study of cultural representation of a language or cultuling. The concept of cultuling was introduced by Pishghadam (2012) based on three theories that have been previously proposed in the field of linguistics. In this regard, first, the functional grammar which proposed and stated that language is a function-oriented phenomenon and its meaning cannot be studied outside the context in which it appears, and at the same time, language, as a systemic phenomenon, contains a set of options for constructing a particular meaning. Another pillar of the concept of cultuling is the view that the phenomenon of language, like learning any other phenomenon, is understood in the form of its socio-cultural context, and considers language learning as a kind of social transfer of knowledge. It goes on to say that it considers an equal role for the individual and society, during which the language and consequently the thought of the individual are formed in his socio-cultural context become part of his nature. Finally, the concept of language owes much to the theory of Sapir and Whorf. This theory itself consists of two parts; one is the linguistic determinism, which states that it shapes the language of human thought, and the other is the relativity of the language, which states that speakers of different languages have different worldviews. Cultuling is the result of a combination of these three theories and is defined as "cultural representation of a language" (Pishghadam, 2012, p. 52). This research aimed at investigating respect cultuling with regard to the status of etiquette in the Iranian Islamic-Iranian culture. The objectives of the study were to identify the realizations of the current culture of the Persian-speakers in respect cultuling and to probe what aspects of etiquette were mirrored in it.

2. Literature Review

What is discussed in this study about the concept of respect is actually discussed in the literature related to social sciences, cultural studies and anthropology as social politeness, which is equivalent to etiquette in English and is also referred to as the first type of politeness. (Spencer-Oatey & Zing, 2003). This type of politeness, as previously defined, refers to a person's behavior within the social norms of the society in which he lives (Jahangiri, 2008). But what has been considered in previous researches such as Ahmadi (2014) about politeness is linguistically-oriented, which is also called the second type of politeness (Spencer-Otti & Jing, 2003). This type of politeness examines the verbal behavior of an individual or individuals in a linguistic community within the framework of the linguistic rules of verbal behavior. These rules are discussed in the works of Grice, Searle, and Leech under the category of face which is the general image that others have of each person, which can be positive or negative (Brown & Levinson, 1987). Being positive means being interested in being respected, and being negative means being interested in freedom of action, privacy, and not being offended by others (Brown & Levinson, 1987). Accordingly, positive linguistic politeness (such as praise or empathy) involves the needs of individuals' positive aspects, and negative linguistic politeness involves threatening or endangering the speaker's image (such as leaving a question unanswered). Since the purpose of this article was to examine the first type of politeness, it was necessary to choose a foundation other than what was used in previous research on linguistic politeness, or the second type of politeness, as was used in the speech of Persian speakers. Therefore, the use of categories such as the strategies of Brown and Levinson (1987) politeness taxonomy did not fit the purpose of this study. For this reason, in order to better understand the representation of the dimensions and aspects of social politeness of Persian speakers' discourse, the concept of cultuling was used.

3. Method

Accordingly, 140 excerpts pertaining to etiquette were selected from a pool of 320 oral discourse excerpts recorded in different situations. They were Shadegan, Tabriz, Rasht, Herand, Dehloran, Kermanshah, Khoram Abad, Sarepol Zahab, Broujen, Aran Bidgol, Najaf Abad, Izeh and Miandasht. They had various educational backgrounds (illiterate to highly educated) and also various occupations as: housewife, school student, university student, teacher, engineer, clerk, physician, nurse, retired, and self-employed. Having been recorded, the excerpts were then transcribed into forms using conversational transcription conventions highlighting pauses, interruptions, etc. Hymes' (1967) SPEAKING model was used to study respect cultuling.

4. Conclusion

Based on this model, data analysis showed that the frequency of use of this cultuling in public situations is higher than private ones and is more common among unequal participants (formal and informal) than people with equal social status. Regarding the purpose of pragmatics, expressing interest and devotion (love and affection), praise collected from the individuals (132 females and 169 males) whose ages ranged from 15 to 61. They came from different cities in Iran as Arak, Isfahan, Shahre Kord, Tehran, Ghom, Saveh, Golpayegan, , reverence, invitation, modesty and flattery had the highest frequency in this cultuling. Deeper study showed that respect cultuling has to be distinguished from power cultuling. In addition, it overlaps power cultuling and ambiguity cultuling, despite it's an independent concept. In addition, it is influenced by collectivism metacultuling and class society metacultuling. The results also indicated that the respect cultuling, as being reflected in the data, was justifiable in terms of power and interdependence as two axes of etiquette, and its intensity and variety were simultaneously determined by these two factors.

In addition, more features can be enumerated from the perspective of

culting with more reflection and attention on the manifestations of respectful language from a sociological and psychological point of view. One of these dimensions is underestimation by the speaker, which sometimes manifests itself in the denial of his abilities, strengths or positive characteristics by the speaker. Humility comes from human perfection and consequently from cultural values. In other words, since Iranian thought, in particular, and Eastern thought, in general, are based on the philosophy of perseverance and endurance, the dignity of the human soul is less attended in them than Western culture. Therefore, honoring and exalting the other party in speech and placing him in a higher position than the speaker himself can have historical roots in the class culture of Iran and Eastern culture in general. This historically institutionalized practice, rooted in the imbalance of class power, forces the speaker to sacrifice his dignity and to show the other side in a dignified manner, to meet his primary and secondary needs in an unequal interaction.

Dependence of respect on power and its event as a verbal action, especially in situations where participants are in unequal positions, can turn into extreme praise or flattery. Although it should be said that respecting the other party is not always accompanied by flattery, but it can be said that this verbal action depends on the depth or intensity of the need of the participant and the distance or degree of inequality between participants. In general, apart from honoring and respecting the other party as a respecting strategy, it should be said that in most cases, more precisely, in cases where participants are in unequal positions, honoring and exalting the other party appears as the other side of the coin of underestimation and self-forgiveness.

دانش قلمداد می‌کند و تا به آنجا پیش می‌رود که برای فرد و جامعه نقشی برابر در نظر می‌گیرد که طی آن زبان و در نتیجه تفکر فرد در بستر اجتماعی فرهنگی وی شکل می‌یابد و بخشی از طبیعت وی می‌شود. در نهایت، مفهوم زباهنگ و امدار نظریه سپیر و ورف^۲ است. این نظریه خود شامل دو بخش است؛ یکی جبر زبانی^۳ که عنوان می‌کند که زبان تفکر انسان را شکل می‌دهد و دیگری نسبیت زبانی^۴ که عنوان می‌کند، گویشوران زبان‌های متفاوت جهان بینی‌های متفاوتی دارند. زباهنگ حاصل امتزاج این سه نظریه است و تعریف آن «فرهنگ مستخرج از واکاوی زبان» یا «نمایش فرهنگی از یک زبان» است (پیش‌قدم، ۱۳۹۱، ص. ۵۲).

دلیل انتخاب این زباهنگ خاص در این پژوهش، نقش آن به‌منزله یک ارزش فرهنگی بارز در به‌تصویر کشیدن فرهنگ حاکم در جامعه ایرانیان و نیز جایگاه ویژه احترام در فرهنگ ایرانی - اسلامی و سفارش اکید بر لزوم رعایت احترام و نزاکت در آموزه‌های دینی و اسلامی است. در این راستا، با درک این فضیلت و ارزش فرهنگی در میان ایرانیان و تجلی آن در رابطه بین افراد در سنت‌های از قبیل احترام به والدین، افراد مسن، و امثال آن جای خالی تحقیق در این زمینه بیشتر به چشم می‌آید. در راستای آنچه تا به این‌جا گفته شد، این پژوهش به دنبال پاسخ پرسش‌های زیر بود:

۱. زباهنگ احترام‌محوری بازنمود کدام جنبه از فرهنگ کنونی گویشوران است؟
۲. چه جنبه‌هایی از ادب اجتماعی در زباهنگ احترام‌محوری انعکاس یافته است؟

۲. پیشینه پژوهش

آنچه در این تحقیق درباره مفهوم احترام مطرح است در واقع در متون مربوط به علوم اجتماعی و مطالعات فرهنگی و مردم‌شناسی با عنوان ادب اجتماعی بحث می‌شود که معادل اتیکت^۵ در زبان انگلیسی است و از آن به‌منزله ادب نوع اول هم یاد می‌شود (Spencer-Oatey & Zing, 2003). این نوع ادب چنان‌که پیش‌تر تعریف شد به رفتار فرد در چارچوب هنجارهای اجتماعی جامعه‌ای که وی در آن زندگی می‌کند گفته می‌شود (Jahangiri, 2008). ولی آنچه در تحقیقات پیشین مثل احمدی^۱ (2011)، درباره ادب مدنظر بوده است، ادب زبان‌شناختی بوده است که از آن به نوع دوم ادب هم یاد می‌شود (Spencer-Oatey & Zing, 2003).

پژوهش‌ها از الگوی قوم‌نگاری زبانی هایمز^۸ (1967) که به الگوی SPEAKING^۹ نیز شهرت دارد برای دسته‌بندی و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

۳. چارچوب نظری

پیشقدم (2012)، به بیان چند زبانهنگ بنیادین که حاصل فرهنگ‌کاری ایرانیان است می‌پردازد و زبانهنگ‌هایی از جمله میل به ترکیب ملیت با مذهب، فردیت‌پرهیزی، مسئولیت‌گریزی، صراحت‌گریزی، هوش‌هیجانی‌افزا، خانواده‌محوری و قدرت/احترام‌محوری را مطرح می‌کند که آخرین موضوع، هدف این پژوهش است. البته باید اذعان کرد که زبانهنگ‌ها محدود به این موارد نبوده و مطالعه یک زبانهنگ به‌تنهایی برای درک مفهوم وسیع فرهنگ یک جامعه شرط لازم است ولی کافی نیست. بنابراین، پیشقدم (2012) به معرفی فرازبانهنگ^{۱۰} می‌پردازد که به بیانی ساده به مجموعه‌ای از زبانهنگ‌هایی گفته می‌شود که ویژگی‌ای فرهنگی را در جامعه نشان می‌دهد. برای مثال زبانهنگ‌های فردیت‌پرهیزی، صراحت‌گریزی، محصول فرازبانهنگ جمع‌گرایی ایرانیان است.

الگوی SPEAKING، هایمز (1967)، همواره به‌منزله چارچوبی برای تحلیل داده‌ها در مطالعه زبانهنگ‌ها مطرح بوده‌است. این الگو هشت عامل را با این مضامین دربرمی‌گیرد: (۱) موقعیت زمانی و مکانی^{۱۱} که با توجه به زمان، مکان و بافت گفتمان، به دو دسته کلان عمومی/رسمی و خصوصی/غیررسمی تفکیک می‌شود. (۲) شرکت‌کنندگان^{۱۲} که علاوه بر جنسیت، سن، ملیت و روابط حاکم میان آن‌ها در گفتمان (Saville-Troike, 2003)، براساس ماهیت قدرت و فاصله میان خود در یکی از گروه‌های چهارگانه الف) هم‌تراز و رسمی، ب) هم‌تراز و غیررسمی، ج) نابرابر و رسمی، و د) نابرابر و غیررسمی قرار می‌گیرد (Pishghadam & Firoozian Pour Esfahani, 2017). (۳) هدف^{۱۳} گوینده که می‌تواند در شرایط مختلف گفتمانی متغیر باشد و مبین نیت نهفته در بیان یک عبارت است. (۴) ترتیب گفتمان^{۱۴} به زبان ساده ترتیب و شکل خاص پیام زبانی در هر نوع گفتمان است. چنان‌که گافمن^{۱۵} (1971) عنوان می‌کند این مقوله به اقدامی اشاره می‌کند که از طرف یک شرکت‌کننده

همگانی اجتماعی در موقعیت‌های خصوصی/ غیررسمی و عمومی/ رسمی جاری است. موقعیت‌های خصوصی (۳۵/۶۰ درصد)، عمومی (۶۴/۴۰ درصد)، غیررسمی (۳۳/۳۳ درصد) و رسمی (۶۶/۶۶ درصد) از حجم داده‌های گردآوری شده (۱۳۲ موقعیت) را به خود اختصاص دادند. با بررسی دقیق‌تر داده‌ها مشخص شد که در میان موقعیت‌ها عمومی و رسمی تنها دو نمونه از نقض ادب اجتماعی در قالب طعنه به مخاطب مشاهده شد (۴/۲۵ درصد) ولی موارد نقض ادب اجتماعی در موقعیت‌های خصوصی و غیررسمی ۱۴ مورد (۱۵/۰۵ درصد) بود. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که موارد نقض ادب اجتماعی در موقعیت‌های خصوصی/ غیررسمی بیش‌تر بوده و در نتیجه محتمل‌تر است. در مثال‌هایی که در ادامه ذکر خواهد شد، با بیان موقعیت هریک، نمونه‌هایی از هر موقعیت بیان خواهد شد.

۲-۵. شرکت کنندگان

شرکت‌کنندگان در گفتمان‌های گردآوری‌شده از نظر قدرت و فاصله، در همه آن چهار حالتی که پیش‌تر از آن سخن به میان آمد قرار داشتند. ۱۵ مورد (۱۰/۷۱ درصد) هم‌تراز و رسمی، ۱۸ مورد (۱۲/۸۵ درصد) نابرابر و رسمی، ۷۲ مورد (۵۱/۴۲ درصد) نابرابر و غیررسمی و ۳۵ مورد (۲۵ درصد) نابرابر و رسمی بودند. مثال‌های از این موقعیت‌ها در بخش‌های بعدی آمده است.

۳-۵. هدف

تحلیل و بررسی داده‌های مربوط به کاربردهای گفتمانی زبانهنگ احترام‌محوری و عبارات وابسته به آن نشان داد که نقش‌های کاربردشناختی ابراز علاقه و ارادت (محبت و دوست داشتن)، تمجید، تکریم، دعوت، شکسته‌نفسی و چاپلوسی با رعایت ادب اجتماعی همراه بودند و درمقابل نقش‌های کاربردشناختی نجات و رهایی و نیز تهدید با زیر پا گذاشتن ادب اجتماعی همراه بودند. بررسی بیشتر در این زمینه نشان داد که نقش‌های کاربردشناختی اصرار و شکایت حالتی دوگانه دارند؛ به این معنی که نقش کاربردشناختی اصرار می‌تواند به صورت پافشاری با رعایت ادب اجتماعی ظاهر شود و نیز به صورت سماجت با زیر پا گذاشتن آن ظاهر شود. به همین ترتیب، نقش کاربردشناختی شکایت می‌تواند در قالب

گله‌گزاری و شکوه کردن با رعایت ادب اجتماعی همراه باشد و نیز به صورت اعتراض آن را نادیده بگیرد. نمونه‌هایی از این اهداف در ادامه آمده‌است:

۱. علاقه و ارادت (محبت و دوست داشتن) در محاورهٔ مادر و کودک (۷ ساله) در موقعیتی

خصوصی، غیررسمی و نابرابر:

- آیدا، مامان، یه لحظه میای خانمی

- [در حال آمدن] بله.

۲. تمجید در محاورهٔ عمو و برادرزاده دربارهٔ برادرزادهٔ دیگر در موقعیتی عمومی،

غیررسمی و نابرابر:

- آقا مهدی ما هم تشریف آوردن، ... به به ... یا الله...

- سلام عموجون.

۳. تکریم در محاورهٔ دو همسایه در موقعیتی عمومی، رسمی و نابرابر:

- سلام، حاج آقا، عبادت قبول...

- سلام پسرم، سلامت باشی...

۴. دعوت در محاورهٔ بستگان در موقعیتی عمومی، غیررسمی و برابر:

- خیلی خوش گذشت... عالی بود

- منزل خودتونه. خوشحال میشیم بیشتر ببینیم همدیگه رو. حتماً نباید ما بیایم تا شما

بیاید که.

۵. شکسته‌نفسی در محاورهٔ بین دو همکار در موقعیتی عمومی، رسمی و برابر:

- تا وقتی مهندس اینجا حضور دارن ما که نباید نظر بدیم. تجربه و سابقهٔ ما ناچیزه.

- اختیار دارید مهندس؛ جایگاه فنی شما رو همه آشنا.

۶. چاپلوسی در جلسهٔ اداری کارکنان در موقعیتی عمومی، رسمی و نابرابر:

- در راستای منویات ریاست عالییهٔ دانشگاه و درایت و حسن نظر و سعهٔ صدر ریاست

محترم واحد جناب دکتر ...

۷. نجات و رهایی در موقعیت خصوصی، غیررسمی و برابر:

- سلام داداش گل من!

- ول کن بابا، اول صبح [با بی‌حوصلگی دور می‌شود].

مورد)، چاپلوسی (۴ مورد) و نصیحت (۳ مورد) برای رعایت و ابراز ادب اجتماعی مشاهده شد و از دگرسوی لحن‌های پرخاشگرانه (۱ مورد)، عصبانی (۱ مورد)، توهین‌آمیز (۲ مورد)، تحقیرآمیز (۲ مورد)، طعنه‌آمیز (کنایه و تمسخر) (۳ مورد)، قهر (۲ مورد)، بازخواست و طلبکارانه (۳ مورد) و معترضانه (۲ مورد) برای نقض ادب مشاهده شد.

۵.۶. ابزار

داده‌های گردآوری‌شده در این پژوهش از محاوره شفاهی بوده است و ابزار نوشتاری و انعکاس زیاهنگ احترام‌محوری با استفاده از این ابزار در دامنه این تحقیق نبوده است. از این روی تنها ابزار مشاهده‌شده در این تحقیق ابزار شفاهی است.

۵.۷. قوانین گفتمان

از جمله مشخصه‌هایی که می‌توان برای زیاهنگ احترام‌محوری با توجه به داده‌های گردآوری‌شده در نظر گرفت، این است که پاره‌گفتارهای گردآوری‌شده از نظام تو - شما^{۲۱} پیروی می‌کند که می‌تواند جلوه‌ای از فرهنگ اغراق افزودن در میان ایرانیان باشد به این ترتیب که در استفاده از القاب و یا ضمایر و شناسه‌ها از حالت جمع برای مخاطب قرار دادن شخص مفرد استفاده می‌کنند. به این ترتیب که ادب اجتماعی در جامعه گویشوران فارسی ایجاب می‌کند که از ضمیر «شما» (دوم شخص جمع) برای اشاره به دوم شخص مفرد استفاده کنند. البته مطابق با داده‌ها این پژوهش، این مهم دارای پیچیدگی‌هایی است. مشاهده شد که گویشوران در مواردی (برای مثال وقتی استاد دانشگاهی دانشجوی خود را خطاب قرار می‌دهد) از ضمیر شما و فعل دوم‌شخص مفرد برای خطاب قرار دادن مخاطب خود استفاده می‌کند. از دگر سوی، در مواردی (مثل خطاب کردن فردی غریبه و مسن‌تر) مشاهده شد که گویشور از ضمیر شما و فعل دوم‌شخص جمع برای مخاطب قرار دادن مخاطب مفرد استفاده می‌کند. به نظر می‌رسد که مورد اول تابع حفظ منزلت و شأن اجتماعی طرفین به عنوان یک اصل ادب اجتماعی در میان گویشوران و دومی تابع اصل پیرسالاری در جامعه ایرانی است که احترام به فرد مسن‌تر را یک ارزش فرهنگی قلمداد می‌کند. دیگر آنکه داده‌های

گردآوری شده مبین آن بود که عقیده پیشقدم (2012) درباره نقض نظام تو- شما در تعاملات اجتماعی جاری در میان گویشوران فارسی مبنی بر اینکه به کارگیری ضمیر شما جای خود را به استفاده از ضمیر تو داده به طور مطلق تأیید نمی‌شود. دقت بیشتر در توزیع داده‌ها نشان داد که استفاده از تو به جای شما تابع موقعیت است، به این معنا که در موقعیت‌های خصوصی/غیررسمی شایع است و مهم‌تر از آن این تغییر در کلام شفاهی با استفاده از لحن مناسب (مثل تکریم یا محبت‌آمیز) به حفظ ادب اجتماعی در موقعیت خصوصی/غیررسمی (مثل محاوره پدر و فرزند) منجر می‌شود.

قانون گفتمان دیگری که از داده‌های این پژوهش برآمد، استفاده از عنوان، لقب و نام فرد برای ادای احترام بود. الگوی پدیدار شده از میان داده‌ها نشان داد که در گفتمان شفاهی عمومی/رسمی و لحن جدی استفاده از عنوان‌هایی از قبیل «آقای»، «خانم»، «دکتر»، «جناب»، «حاج (حاجی)» و امثال آن برای علو جایگاه مخاطب و رعایت ادب اجتماعی قبل از نام به کار می‌رود. به همین ترتیب، مشاهده شد که در موقعیت‌های خصوصی/غیررسمی، در مواردی، از عنوان‌هایی چون «جان» و «عزیز» بعد از نام به کار می‌رود. هرچند این قانون هم به سان قانون تو- شما دارای پیچیدگی‌هایی است. برای نمونه، در داده‌ها مشاهده شد که در موقعیت عمومی/رسمی از تلفیق این دو قانون استفاده شد (مثل: دکتر ضیایی عزیز). استفاده از لقب هم برای رعایت احترام مشاهده شد. در این حالت لقب، جایگزین نام می‌شود و در واقع اسمی است که به فرد مخاطب ارجاع می‌دهد و در اصطلاح کاربردشناختی به عنوان مرجع^{۳۳} به کار می‌رود (برای مثال: نفس خاله برای ارجاع به خواهرزاده به جای به کار بردن نام وی). روند حاکم در داده‌ها حاکی از آن بود که در موقعیت‌ها خصوصی/غیررسمی از یک اسم به منزله مرجع به جای نام واقعی فرد استفاده می‌شود و با لحن‌هایی از قبیل محبت‌آمیز، دلسوزانه یا نصیحت همراه است. یکی از پیچیدگی‌های مشاهده شده این بود که این قانون در موقعیت‌های رسمی با قانون استفاده از عنوان درمی‌آمیزد و عنوان، بدون ذکر نام، به منزله مرجع و لقب به کار می‌رود (مثال: دکتر عزیز هم فرمودند). مورد دیگر استفاده از واژه مبین نسبت یا سمت به منزله لقب است که هم در موقعیت‌های خصوصی/غیررسمی (مثال: «خوبی مامان؟» برای ارجاع به فرزند و یا «برات بیارم خاله؟» برای ارجاع به خواهرزاده) و هم موقعیت‌های عمومی/رسمی (مثال: «جناب مدیر امضا کنند، بعد») کاربرد دارد.

علاوه بر این، در داده‌های این تحقیق مواردی از فرهنگ تعارف و غیرمستقیم‌گویی نیز بوده است. برای مثال، یکی از دو همکار در اداره، پس از انجام مکالمه پیرامون ارباب‌رجوع، در زمان ترک اتاق همکاری با گفتن «بالجازه» ضمن اعلام ترک اتاق به‌طور غیرمستقیم احترام خود را به همکار و احترام خود به حریم حرفه‌ای او را نشان می‌دهد. همچنین در مواردی نیز بازتاب فرهنگ جمع‌گرایی ایرانیان نیز در جایی که به‌منزله مثال به ابراز تبریک یا دعا می‌پردازند مشهود است. برای مثال در محاوره بین دو خانم خانه‌دار پس از بیان خبر ازدواج خواهر یکی از شرکت‌کنندگان، آن دیگری با بیان «تبریک میگم [...] خیلی خوشحال شدم؛ الهه جون رو مثل نوشین خودم دوست دارم» ضمن ابراز تبریک جمع‌گرایی خود را نیز ابراز می‌دارد.

۸. نوع گفتمان

از دیگر خصوصیات و ویژگی‌هایی که می‌توان برای زبانهنگ احترام‌محوری و عبارات وابسته به آن در گفتمان‌های شفاهی فارسی براساس داده‌های گردآوری‌شده برشمرد، کاربرد آن در قالب‌های متعدد، نظیر داستان و خاطره، فیلم، نمایش‌نامه، محاوره، خطابه است. البته باید خاطر نشان شد که داده‌های این تحقیق به گفتمان شفاهی محدود بود و مسلماً انتظار می‌رود که در انواع دیگر گفتمان غیرشفاهی نیز شاهد ادب اجتماعی باشیم.

۶. بحث

در فرهنگ ایرانیان مفاهیم مرتبط با احترام و نزاکت، که در متون علمی در قالب ادب اجتماعی یا ادب نوع اول (Spencer-Oatey & Zing, 2003) قابل بحث است، ضمن گستردگی کاربرد، دارای اهمیت بسزایی نیز است. به بیان دیگر، احترام و ادب در جامعه ایرانی و فرهنگ ایرانی-اسلامی جایگاه والایی دارد و در تعلیمات دینی هم به‌طور مکرر توصیه شده است. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، از دیدگاه جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی، احترام محصول یک جامعه طبقاتی و مرهون نیاز افراد شرکت‌کننده به هم است و در چارچوب رابطه قدرت و هم‌بستگی قابل توجیه است (Jahangiri, 2008). نتایج حاصل از بررسی‌های صورت‌گرفته در ارتباط با زبانهنگ احترام‌محور در قالب پاره‌گفتارهای شفاهی حاکی از تعدد

و گستردگی کاربرد آن در موقعیت‌ها و اهداف مختلف بود. به بیان دقیق‌تر، در زبان فارسی، احترام علاوه بر بروز در صور کلامی متعارف حتی می‌تواند نقش‌های اغراق داشته باشد و بر مفاهیمی نظیر شکسته‌نفسی و چاپلوسی و یا از دگرسوی بر تحقیر و توهین دلالت داشته باشد.

علاوه بر آنچه گفته شد، با تعمق و دقت بیشتر در نمودهای زیاهنگ احترام‌محور از دیدگاه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، می‌توان ویژگی‌هایی بیشتری را از منظر فرهنگ‌کاوی برشمرد. یکی از این ابعاد شکسته‌نفسی یا کوچک شمردن خود، توسط گوینده است که گاهی به صورت انکار توانایی‌ها، نقاط قوت یا ویژگی‌های مثبت خود از سوی گوینده بروز می‌یابد و در بافت فرهنگی-اجتماعی ایران هم‌ردیف افتادگی و خضوع و فروتنی از کمالات انسانی و در نتیجه از ارزش‌های فرهنگی به حساب می‌آید (Sharifian, 2005, 2008). به عبارت دیگر، شکسته‌نفسی در جامعه ایران، دارای نقش کلیدی در نشان دادن احترام به فرد مقابل بوده و بر همین اساس، ایرانیان به‌خصوص در مقابل افرادی با منزلت اجتماعی بالاتر مثل کسانی که سن بالاتری دارند یا از طبقه اجتماعی بالاتری هستند خود را کوچک‌تر می‌شمارند (Sharifian, 2008) و عموماً بر این باورند که چنین رویه‌ای به ارتباطی سازنده‌تر با طرف مقابل منجر خواهد شد و برای نیاز خود که باید از سوی طرف مقابل برطرف شود پاسخی می‌یابند. این در حالی است که سایر فرهنگ‌ها از جمله فرهنگ غربی، به دلیل بهره‌جویی از فلسفه‌ی برابری و کرامت انسانی، تا به این اندازه به این پدیده توجه نشان نمی‌دهند (Chen, 2010; Sharifian, 2008). به بیان دیگر، از آنجایی که تفکر ایرانیان به‌طور خاص و تفکر شرقی به‌طور کلی بر مبنای فلسفه تلاش و تحمل سختی شکل گرفته است، خصلت کرامت نفس انسان در آنان نسبت به تفکر غربی کم‌رنگ‌تر است (Chen, 2010). از این رو، عزتمند و سرفراز نشان دادن طرف مقابل در کلام و قرار دادن او در جایگاهی رفیع‌تر از خود گوینده می‌تواند ریشه‌ای تاریخی در فرهنگ طبقاتی ایران و فرهنگ شرق به‌طور کلی داشته باشد (Chen, 2010). این رویه نهادینه‌شده تاریخی که ریشه در عدم توازن قدرت طبقات دارد گوینده را به گذشت از عزت و کرامت خود و بامنزلت نشان دادن طرف مقابل وادار می‌سازد تا طی یک تعامل نابرابر گوینده نیازهای اولیه خود و نیازهای ثانویه طرف دیگر را برآورده سازد (Giddens, 1987).

وابستگی احترام به قدرت و رویداد آن به منزله کنش گفتاری، به ویژه در موقعیتی که شرکت‌کنندگان در منزلت‌های نابرابر قرار دارند می‌تواند به تمجید و تحسین افراطی یا همان چاپلوسی بدل شود (Makarova & Pourmohammadi, 2019) که به یک معنا می‌تواند افراط در شکسته‌نفسی نیز باشد. اگرچه باید گفت که همیشه تکریم طرف مقابل با چاپلوسی همراه نیست، ولی می‌توان گفت که این کنش گفتاری به عمق یا شدت نیاز کنشگر (شرکت‌کننده) و فاصله یا میزان نابرابری بین شرکت‌کنندگان بستگی دارد. به طور کلی، جدای از عزتمند جلوه دادن و تکریم طرف مقابل به منزله یک راهبرد محترم‌شماری، باید گفت که در غالب موارد، به طور دقیق‌تر، در مواردی که شرکت‌کنندگان نابرابر باشند، تکریم و عزیز جلوه دادن طرف مقابل آن روی سکه شکسته‌نفسی و گذشت از خود است (Zare & Pearce, 2019; Moghadam, 2017; Sharifian & Tayebi, 2017). علاوه بر این موارد، با دقت بیشتر در کنش‌های گفتمانی احترام‌آمیز، به جز در مواردی که به تکریم طرف مقابل منجر شود، می‌توان دید که زیاهنگ احترام‌محوری به معنای کنشگری محترمانه لزوماً برابر با قرار دادن خود در منزلتی پایین‌تر نیست (Sharifian, 2016; Ebrahimi, Bayrami & Mohammadi, 2019). باید خاطر نشان شد که تکریم به منزله یک کنش گفتاری احترام‌آمیز اغلب در موقعیت‌های رسمی/عمومی و نیز خصوصی/غیررسمی تبلور می‌یابد و از معدود مواردی است که شرکت‌کنندگان در منزلتی برابر با هم قرار می‌گیرند و و از این روی، در میان کنش‌های احترام‌آمیز، با تعارف در یک دسته قرار می‌گیرد (Pourmohammadi, 2018).

در بررسی زیاهنگ احترام‌محوری، چنان‌که در تحلیل داده‌ها در بخش قبل آمد، در مقابل کنش‌های گفتاری احترام‌آمیز، چند کنش نامحترمانه نیز هویدا شد که در قالب پرخاش، عصبانیت، تحقیر، توهین، طعنه و بازخواست (اعتراض) دسته‌بندی شدند. روی هم رفته تحقیق چندان‌ی درباره کنش‌های گفتاری نامحترمانه در زبان فارسی انجام نشده است. با این حال، در همان معدود تحقیقاتی که در این زمینه در سال‌های اخیر انجام شده، بیشتر به زمینه‌های روان‌شناسی این کنش‌ها توجه شده (Nadoushan, 2016; Shimoyama et al., 2017) و کنش‌های توهین‌آمیز بیشتر در قالب از دست دادن کنترل خود، از خود بی‌خود شدن و ناگزیری فرد تفسیر شد. اگرچه نمی‌توان این دلایل را نادیده گرفت، ولی در عین حال می‌توان این پرسش را مطرح کرد که چرا یک فرد در برابر مشکلی مشابه در دو رویداد ارتباطی

متفاوت کنش‌های متفاوت دارد؟ برای پاسخ به این سؤال می‌توان به کنش‌های گفتاری مشابه با توهین از قبیل تحقیر و طعنه که در این پژوهش با آنان روبه‌رو بودیم توجه کرد. از یک منظر می‌توان این کنش‌های گفتاری را حالت خفیف‌تر و محافظه‌کارانه‌تر توهین تلقی کرد. از دید فرهنگ‌کاوی و با رویکرد جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی که سازگار با مطالعه زیاهنگ است (Pishghadam, 2013) باید گفت که غالب کنش‌های گفتاری طعنه و تحقیر مبتنی بر درک این حقیقت از سوی گوینده است که یا به مخاطب نیازی ندارد یا حداقل نیاز مبرم و آنی ندارد و یا می‌پندارد که از مخاطب قدرت بیشتری دارد و در منزلت بالاتر و برتر قرار دارد (Tayebi, 2018; Mousavi et al., 2019). از این رو می‌توان این‌طور نتیجه گرفت که غالب کنش‌های گفتاری طعنه، تحقیر، پرخاش، عصبانیت و توهین، جدای از رسمی بودن یا نبودن و عمومی یا خصوصی بودن، در گفتمان‌های شفاهی دوسویه تابع فاصله منزلت و طبقات شرکت‌کنندگان و شدت نیاز طرفین گفتمان است.

با توجه به آنچه تا به اینجا بیان شد، می‌توان به سؤالات این تحقیق که پیش‌تر بیان شدند به‌طور مفصل پاسخ داد و نتایج را به بحث گذاشت. سؤال نخست این تحقیق این بود که زیاهنگ احترام‌محوری، آن‌چنان که در داده‌های این پژوهش متبلور شد، باز نمود کدام جنبه از فرهنگ کنونی گویشوران است؟

برای پاسخ به این سؤال باید گفت که زیاهنگ احترام‌محوری باز نمود جنبه‌های متعددی از فرهنگ کنونی گویشوران فارسی است و به‌نظر می‌رسد این جنبه‌ها در تعامل با هم، ادب اجتماعی و رفتار (نا)محترمانه گویشوران را شکل می‌دهند. در تحلیل داده‌ها و آنچه تا به حال بیان شد، مشاهده شد که یکی از بارزترین ابعاد فرهنگی حاکم بر ادب اجتماعی پیرسالاری است که سن را عامل منزلت اجتماعی معرفی می‌کند. این جنبه فراتر از سایر متغیرهای شرکت‌کننده از قبیل تحصیلات، طبقه اجتماعی-اقتصادی و امثال آن عمل می‌کند و وابسته به موقعیت یا نوع گفتمان هم نیست. به عبارتی، می‌توان آن را در قالب آنچه جهانگیری (2008) از آن به‌منزله فروتنی عمومی یاد می‌کند، بیان کرد.

در بررسی عمیق‌تر برای کشف باز نمود جنبه‌های فرهنگی در زیاهنگ احترام‌محوری می‌توان به تعریف و دسته‌بندی اصیل آن از سوی پیشقدم (2013) برگشت. وی زیاهنگ را به‌صورت «نمایش فرهنگی از یک زبان» (p. 52) تعریف می‌کند و مفهوم زیاهنگ را در وری

آن معرفی می‌کند. به این صورت که فرازباهنگ مجموع چند زبانهنگ است که تصویری کلی‌تر از فرهنگ جامعه مورد مطالعه را نشان می‌دهد. در این راستا (Pishghadam, 2013) زبانهنگ قدرت/ احترام محوری را معرفی می‌کند. نخستین یافته پژوهش که در اینجا قابل بحث است در کنار هم قرار دادن قدرت و احترام در چارچوب یک زبانهنگ است. در یافته‌های این تحقیق مشاهده شد که احترام محوری الزاماً مرهون قدرت طرفین نیست. اگرچه برخی از عبارتها و کنش‌های گفتاری (نا)محترمانه - از قبیل چاپلوسی یا توهین - در قالب رابطه قدرت طرفین توجیه پذیرند، ولی برخی دیگر - مثل تعارف یا ارادت - در این قالب توجیه نمی‌شوند. در نتیجه، باید زبانهنگ‌های قدرت محوری و احترام محوری را از هم تفکیک کرد.

دیگر آنکه از تحلیل داده‌های این تحقیق آشکار شد که زبانهنگ احترام محوری با دیگر زبانهنگ‌ها همسایگی و هم‌پوشانی دارد. برای مثال، از آنچه پیش‌تر گفته شد برمی‌آید که بخشی از عبارتهای مبین احترام محوری در قالب زبانهنگ قدرت محوری هم قابل بررسی‌اند. به عبارتی دیگر، در این دسته از عبارتهای (نا)محترمانه میل به تولید قدرت یا پذیرش قدرت مخاطب از سوی گوینده وجود دارد. برای مثال، توهین، تحقیر یا نصیحت، جنبه‌های تولید قدرت از سوی گوینده و چاپلوسی را می‌توان میل به پذیرش قدرت مخاطب از سوی گوینده دانست. در همین راستا، به نظر می‌رسد که زبانهنگ احترام محوری با زبانهنگ صراحت‌گریزی نیز همسایگی و هم‌پوشانی دارد. عبارات طعنه‌آمیز، برای مثال، حاکی از بیان غیرصریح مضمونی است که در شرایط دیگر می‌توانست در قالب متفاوتی بیان شود. این زبانهنگ، چنان‌که (Pishghadam, 2012 ; Pishghadam & Attaran, 2012)، پیشقدم و نوروژی کرمانشاهی (2012)، نشان دادند یک جنبه قوی و تثبیت‌شده فرهنگی در میان ایرانیان است. گفتنی است که همسایگی و هم‌پوشانی زبانهنگ‌ها مورد جدیدی نیست و پیش از این نیز پیش‌قدم و عطاران (۱۳۹۵) هم نشان دادند که زبانهنگ قسمت فصل مشترک زبانهنگ جبرگرایی و صراحت‌گریزی است.

در توضیح بازنمود فرهنگ ایرانیان در زبانهنگ احترام محوری شایسته است از فرازبانهنگ جمع‌گرایی (Pishghadam, 2012) یاد کرد. پیشقدم (2014) بیان می‌کند که جمع‌گرایی به نحوه خردورزی و تجربه‌گرایی مردمان شرقی و غربی، چنان‌که پیش از او در

رویه حاکم بر مطالعه زباهنگ است، این تحقیق نشان داد که زباهنگ احترام‌محوری از پیچیدگی‌های متعددی به یمن گستردگی و فراوانی حضورش در لایه‌های مختلف تعاملات شفاهی اجتماعی برخوردار است.

تحلیل عمیق‌تر داده‌ها و واکاوی فرهنگی، آن‌چنان که (Pishghadam, 2012) مدنظر داشته است، نشان داد که در وهله نخست، زباهنگ احترام‌محوری، خلاف آن‌طور که (Pishghadam, 2012) اشاره کرد، با قدرت‌محوری کاملاً برابر نیست و این دو را باید جداگانه تعریف کرد. دیگر آنکه، زباهنگ احترام‌محوری با وجود استقلال مفهومی خود با زباهنگ‌های صراحت‌گریزی و قدرت‌محوری هم‌پوشانی دارد. به‌علاوه، نتایج این تحقیق نشان داد که، با درنظر گرفتن مفهوم فرازباهنگ، زباهنگ احترام‌محوری از فرازباهنگ‌های جمع‌گرایی و سلسله‌مراتب‌پذیری ایرانیان تأثیر می‌پذیرد. در بُعد ارتباط زباهنگ احترام‌محوری با جنبه‌های ادب اجتماعی، این تحقیق با تکیه بر معهود تحقیقات انجام‌شده در باب ادب نوع اول در میان ایرانیان، با تکیه بر الگویی که جهانگیری (2008) ارائه داد، نشان داد که صور مشاهده‌شده از زباهنگ احترام‌محوری در داده‌های این پژوهش بر مبنای دو محور سلطه و هم‌بستگی توجیه‌پذیر است و این‌گونه استدلال شد که تنوع و شدت بروز جنبه‌های احترام و نزاکت تابع سلطه و هم‌بستگی موجود در بافت است که خود به‌واسطه متغیرهایی از قبیل گوینده، مخاطب، افراد ناظر، مرجوع، ابزار گفتار، و موارد دیگری که در قسمت قبل از آن‌ها سخن به‌میان آمد تعیین می‌شود.

نتایج این تحقیق که بیش از همه در حوزه زبان‌شناسی اجتماعی قابل طبقه‌بندی است می‌تواند در حوزه‌های گوناگون از جمله آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان استفاده شود. یافته‌های این تحقیق می‌تواند در آموزش جنبه‌های فرهنگی فارسی‌زبانان و کنش‌های گفتاری (نا)مناسب به فراگیران غیرفارسی‌زبان و نیز تدوین محتوای آموزشی مناسب مفید باشد. علاوه‌براین، یافته‌های این تحقیق می‌تواند در آموزش ترجمه، هم ترجمه شفاهی و هم ترجمه متون، و نیز ترجمه عملی در هر کدام از این حوزه‌ها برای مترجمان مفید باشد، به این ترتیب که در ترجمه گفتار شفاهی به تبلور ارزش‌های فرهنگی در قالب زباهنگ احترام‌محوری نظیر جمع‌گرایی، سلسله‌مراتب‌پذیری و قدرت‌محوری و نظایر آن که در بالا بحث شد بیشتر توجه کنند. این پژوهش روی گفتار شفاهی گویشوران متمرکز بود. تحقیقات

- پیش‌قدم، ر. (۱۳۹۱). معرفی زیاهنگ به‌عنوان ابزاری تحول‌گرا در فرهنگ‌کاوی زبان. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۵(۴)، ۶۲-۴۵.
- پیش‌قدم، ر.، فیروزیان پوراصفهانی، آ.، و فیروزیان پوراصفهانی، آ. (۱۳۹۸). معرفی زیاهنگ مرگ‌محوری و شادی‌گریزی از طریق تفحص در گفتمان‌شناسی «مرگ» در زبان فارسی. *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، ۲۱(۴۹)، ۲۰۶-۱۸۱.
- پیش‌قدم، ر.، فیروزیان پوراصفهانی، آ.، و طباطبایی فارانی، س. (۱۳۹۶). واکاوای عبارت «ناز کردن» و ترکیب‌های حاصل از آن در زبان فارسی در پرتوی الگوی هیجامد. *مطالعات فرهنگ و ارتباطات*، ۱۸(۳۹)، ۱۵۲-۶۷.
- پیش‌قدم، ر.، و عطاران، آ. (۱۳۹۲). نگاهی جامعه‌شناختی به کنش‌گفتاری قسم: مقایسهٔ زبان‌های فارسی و انگلیسی. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۶(۴)، ۵۰-۲۵.
- پیش‌قدم، ر.، و عطاران، آ. (۱۳۹۴). بررسی کنش‌گفتاری «استدلال» در زبان تبلیغات مجلات انگلیسی و فارسی. *جستارهای زبانی*، ۶(۳)، ۶۴-۴۵.
- پیش‌قدم، ر.، و عطاران، آ. (۱۳۹۵). گفتمان‌شناسی قسمت در فرهنگ و زبان مردم ایران. *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، ۱۷(۳۵)، ۱۴۹-۱۲۹.
- پیش‌قدم، ر.، و فیروزیان پوراصفهانی، آ. (۱۳۹۶). تأملی جامعه‌شناختی پیرامون کاربردهای گفتمانی نمی‌دانم در زبان فارسی در پرتو الگوی هایمز. *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، ۱۸(۳۷)، ۳۵-۷.
- پیش‌قدم، ر.، و نوروز کرمانشاهی، پ. (۱۳۹۵). ارتباط میان زبان، مذهب و فرهنگ: تحقیق و تدقیق در کارکردهای لقب حاجی و واژه‌های وابسته در زبان فارسی. *زبان‌پژوهی*، ۱(۲۰)، ۵۱-۲۷.
- پیش‌قدم، ر.، و وحیدنیا، ف. (۱۳۹۴). کاربردهای دعا در فیلم‌های فارسی و انگلیسی در پرتو الگوی هایمز. *جستارهای زبانی*، ۷(۴)، ۲۳-۱.
- پیش‌قدم، ر.، وحیدنیا، ف.، و فیروزیان پوراصفهانی، آ. (۱۳۹۳). نگاهی جامعه‌شناختی به کنش‌گفتاری نفرین: مقایسهٔ زبان‌های فارسی و انگلیسی. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۷(۲)، ۷۱-۴۵.
- جهانگیری، ن. (۱۳۸۷). *زبان: بازتاب زمان، فرهنگ و اندیشه*. تهران: آگاه.

